

DESPRE CELE MAI VECHI AKINAKAI PE TERITORIUL ROMÂNIEI

Spada scurtă, cunoscută sub numele de sorginte iraniană *akinakes*, este o formă specifică ultimelor faze ale primei epoci a fierului, fiind difuzată pe o arie extrem de întinsă, din Siberia centrală pînă în Cîmpia Tisei. Atît varietatea tipologic-formală pe această vastă întindere cît și caracterul de excepție al multor exemplare, unele placate cu foi de aur și bogat împodobite, au suscitât un interes deosebit, exprimat prin numeroase interpretări asupra originii, funcției armei sau a caracterului etnic al purtătorilor ei. O serie de descoperiri recente, unele în contexte arheologice bine determinate, ne îndeamnă să reexaminăm problemele puse de prezența primelor akinakai în țara noastră, mai cu seamă precizarea cronologiei celor mai vechi exemplare. Se mai cuvine adăugat că *akinakes*-ul nu este o armă a luptătorilor de rînd, ci, așa cum s-a dovedit prin analiza structurii sociale a unor necropole, a aparținut unor războinici de vază, mai cu seamă căpeteniilor. Avea pe lîngă funcția de armă și pe cea de însem al puterii; cel puțin, potrivit unor relatări ale lui Xenophon (*Anab.* I, 2, 27 și I, 8, 29) și Herodot (VIII, 120), acesta era cazul la perși și, foarte probabil, și la neamurile cu care aceștia s-au aflat în contact direct ori indirect.

Cum se știe, în spațiul carpato-dunărean întîlnim atît forme de o lungime medie, spade scurte (numai excepțional apar exemplare lungi) cît și piese care, prin dimensiunile reduse, au fost denumite pumnale; acestea din urmă reprezintă o formă specifică acestui spațiu¹.

O primă descoperire pe care o supun discuției este spada scurtă de la Orbeasca de Sus, jud. Teleorman, încă inedită, expusă în MIRSR sub nr. inv. D. 724². Este lucrată dintr-o bară de fier, lama și mînerul. Prin supraturmare cu bronz s-a obținut garda cordiformă și rama mînerului; bara transversală este tot din bronz. Lungimea: 52,2 cm, din care lama 38,5 cm. După cercetările pe care le-am întreprins rezultă că a fost găsită întîmplător, în imediata vecinătate a cetății cu val de pămînt ars de pe malul drsept al Teleormanului. Săpăturile întreprinse

¹ Despre *akinakes*-urile din sud-estul Europei vezi C. Buzdugan, *Cerc ArhMIRSR*, 2, 1976, p. 239; V. Vasiliev, *ActaMN*, 16, 1979, p. 11; T. Kemenczei, *FoliaArch*, 35, 1984, p. 33; Hr. Buiuklev, *Vekove*, 1981, 5, p. 90.

² Conducerea MIRSR mi-a acordat permisiunea de a desena și studia această piesă; cunoscînd însă dorința, veche de mai bine de 15 ani, a colegului E. Moscalu de a o publica, n-o voi ilustra și nici descrie în detaliu în lucrarea de față. Atrag însă atenția că această descoperire, deși izolată, este atît de importantă încît nu va mai putea rămînea inedită multă vreme de aici înainte.

de E. Moscalu și C. Beda au dat la iveală cinci niveluri de locuire cu o grosime de cca. 1,30 m, din care primele aparțin epocii bronzului și Hallstattului vechi; urmează o depunere din vremea culturii Basarabi și alta din a doua jumătate a sec. IV î.e.n. Fortificația a fost datată de Moscalu în Hallstattul vechi, fără a aduce însă și argumentele necesare, datorită caracterului preliminar al raportului³.

În România cea mai apropiată analogie o găsim la Stremț, jud. Alba. Piesa este fragmentară; se conservă mînerul și un ciot din lamă cu două tăisuri. A fost lucrată aidoma spadei de la Orbeasca, probabil tot prin supraturare cu bronz a gârzii, ramei mînerului și a barei transversale. Din nefericire, exemplarul de la Stremț a dispărut, după ce fusese expus o vreme în muzeul din Sebeș. O schiță întocmită de I. Aldea a fost publicată de V. Vasiliev⁴. Piesa de la Stremț provine, pare-se, dintr-un mormînt de înhumație, distrus de arături. Lungimea fragmentului: 10,8 cm, deci cu 3 cm mai scurtă decît parte corespunzătoare a spadei de la Orbeasca. De aici se poate deduce că exemplarul de la Stremț va fi fost și în întregime mai scurt decît cel din Teleorman (poate în jur de 40 cm; Vasiliev presupune 28—30 cm).

Caracterul fortuit al celor două descoperiri — pe care le putem reuni sub denumirea de „tip Orbeasca” — nu îngăduie datarea lor pe baza contextului arheologic. Deși este tentant de făcut o legătură într-o locuire de epocă Basarabi de la Orbeasca și akinakes-ul aflat în preajmă (precizez că exclud orice relație cu nivelul aparținînd sec. IV), datarea piesei respective în perioada Basarabi poate fi cel mult dedusă printr-o analiză indirectă la care voi proceda mai jos.

Datarea tipului Orbeasca poate fi aproximată prin cea a mormîntului 85 din necropola nord-caucaziană de la Tli (Osetia de Sud)⁵. Exemplarul din M 85 este lung de 41 cm și corespunde ca formă și tehnică de execuție celui de la Orbeasca în așa măsură încît doar marea depărtare între cele două regiuni culturale m-a făcut să preget în a le atribui aceleiași tip. Inițial B. V. Tehnov a datat M 85 în prima jumătate a sec. VII⁶. Recent, G. Kossack a consacrat un amplu studiu acestui mormînt care, prin inventarul său, ocupă un loc de răscruce în cronologia primei epoci a fierului. Cu ajutorul unei bogate documentații, cercetînd relații fie în direcția Urartu-Armenia, fie Iran, fie Azerbaidžan, fie Caucazul de Nord ori spațiile eurasiatice, Kossack ajunge la concluzia că mormîntul a fost depus în jur de 700 („Man begrub den Krieger, der hier bestattet ist, in einer Periode, während der «Skythen» in Oberasien die Herrschaft an sich zu reißen im Begriffe waren oder sie schon übernommen hatten“)⁷. Chiar dacă această cronologie înaltă este încă expusă unor eventuale corecturi — amintesc că J. N. Voronov datează M 85 după cronologia tradițională cu o sută de ani mai tîrziu⁸ — o succintă trecere în revistă a inventarelor mării necropole sud-oseține arată că M 85 se situează în orizontul ce precede pe cel în care s-au descoperit cele mai multe akinakes-uri⁹. Hotărîtoare în acest sens este prezența ori absența topoarelor ornamentate de tip Koban și a fibulelor de bronz cu un resort și cu arcul decorat în solzi de pește. Aceste din urmă elemente caracterizează orizonturile mai vechi. Ele se asociază cu akinakes-uri doar în M 85, 68 și 129, în timp ce celelalte nouă morminte cu akinakai conțin topoare de fier simple și fibule de fier. În această lumină datarea propusă de Kossack apare plauzibilă iar orizontul mai tîrziu de la Tli poate fi atribuit celei de a doua jumătăți a sec. VII.

³ E. Moscalu și C. Beda, *CercArhMIRSR*, 3, 1979, p. 368.

⁴ V. Vasiliev, *op. cit.*, p. 25, fig. 2/2; descrisă mai în amănunt de același în *Sciții și agatîrși pe teritoriul României*, Cluj-Napoca, 1980, p. 149.

⁵ B. V. Tehov, în *Skifija i Kavkaz*, Kiev, 1980, p. 219, fig. 3; idem, *Skify i centralnyj Kavkaz v VII—VI vv. do n. e.*, Moskva, 1980, p. 22, fig. 4; idem, *Tititskii mogilnik, II, Tibilisi*, 1981, p. 32, pl. 101.

⁶ Idem, *SA*, 1973, 3, p. 18.

⁷ G. Kossack, *Beiträge zur allgemeinen und vergleichenden Archäologie*, 5, 1983, p. 89 și urm.; citatul se află la p. 165.

⁸ J. N. Voronov, în: *Skifija i Kavkaz*, Kiev, 1980, p. 200.

⁹ Cf. și G. Kossack, în *Situla*, 20/21, 1980, p. 122.

Este greu de decis cât de adâncă este înfrurirea acestei cronologii asupra descoperirilor din România, dar este fascinantă constatarea că data propusă de Kos-sack — 700 — corespunde unei etape avansate a culturii Basarabi (sec. VIII — prima jumătate a sec. VII)¹⁰, făcând astfel verosimilă relația între descoperirea izolată a spadei de la Orbeasca și depunerea Basarabi din așezarea învecinată.

O tot atât de apropiată analogie pentru tipul Orbeasca găsim în piesa de la Stepnoi, lângă Gudermes (Cečeno-Ingușetia)¹¹. Împreună cu acest din urmă akinakes, lucrat tot din fier supraturat cu bronz, s-a descoperit și o buterolă reprezentând obișnuitul motiv al felinei încolăcite motiv cu o frecvență răspândire în Asia centrală și în Siberia¹². Cea mai semnificativă descoperire a unei plăci pe care este reprezentat un astfel de motiv provine din marele kurgan de la Aržan (Tuva, în Altai)¹³. Deși cronologia acestei epoci în Siberia centrală se sprijină încă pe baze destul de subrede, merită consemnată observația că datarea respectivei descoperiri de către M. P. Grjaznov corespunde în mare cu cea propusă de Kos-sack pentru Tli M 85: Aržan s-ar data cel mai târziu, în prima jumătate a sec. VII, mai curând însă în sec. VIII. Probe C¹⁴ indică o dată și mai ridicată: 850—800¹⁴.

Răspândirea spadelor scurte de tip Orbeasca-Stepnoi se constată cu precădere în Nordul Caucazului (patru exemplare de la Kumbulta¹⁵, Faskau¹⁶ și Galiat¹⁷), apoi un exemplar la Kamyšin, lângă Volgograd¹⁸, la Kyzyl-Tu, lângă Aktiubinsk¹⁹ și mai multe exemplare în Siberia centrală²⁰. Legătura cu piesele din România ar putea fi sugerată de cele două exemplare descoperite pe Niprul mijlociu, ambele fără context arheologic, la Tomașevka și Raigorod²¹. Deși este greu de deslușit în spatele acestei vaste arii de răspândire o unitate culturală, nu sint, cred, motive temeinice care să pună la îndoială unitatea cronologică a tuturor acestor descoperiri, majoritatea întimplătoare. După părerea mea tipul pe care l-am analizat este cel mai vechi reprezentant al spadei scurte akinakes cunoscut până acum.

A doua descoperire pe care doresc s-o discut este bine cunoscutul akinakes de bronz de la Firmiși, com. Mirșid, jud. Sălaj. Se află în Muzeul județean din Zalău și a fost publicat în foarte bune condițiuni de către A. Matei²². Are o lungime de 36,5 cm, din care lama 23,8 cm. Din punct de vedere funcțional se află la limita între ceea ce înțelegem prin spadă scurtă și pumnal; înclin totuși să-l definesc ca o spadă scurtă, socotind că, în mod convențional, limita definitivă trebuie situată la 30 cm. Akinakes-ul de la Firmiși, descoperit în teaca lui, decorată cu motive incise, reliefate ori ajurate, provine foarte probabil dintr-un mormânt de înhumăție al cărui inventar rămâne necunoscut, în ciuda unor date

¹⁰ Despre cultura Basarabi vezi mai nou A. Vulpe, în *Dacia N.S.*, 30, 1986, p. 49; cronologia acestei culturi va fi discutată în partea a doua a studiului respectiv.

¹¹ V. B. Vinogradov, în *SA*, 1974, 4, p. 258, fig. 1.

¹² N. L. Členova, *Proizhozdenie irannjaja istorija plemen tagarskoj kultury*, Moskva, 1967, p. 110, pl. 27/32—35; 31/19—22; cf. și A. I. Artamonov, *Sokrovišča sakov*, Moskva, 1973, p. 121, fig. 174.

¹³ M. P. Grjaznov, *Der Großkurgan von Aržan in Tuva, Südsibirien*, München, 1984, p. 35, fig. 15/4 și pl. 4.

¹⁴ *Ibidem*, p. 72.

¹⁵ A. I. Terenožkin, *Kimmericy*, Kiev, 1976, p. 130, fig. 79/6, 7.

¹⁶ B. A. Šramko, în *Vooruženie skifov i sarmatov*, Kiev, 1984, p. 30, fig. 4/4.

¹⁷ Terenožkin, *op. cit.*, fig. 80/6.

¹⁸ *Ibidem*, fig. 80/7.

¹⁹ *Ibidem*, fig. 80/11.

²⁰ Členova, *op. cit.*, p. 14, pl. 11/1, 2, 5, 6; A. I. Martynov, *Lesostepnaja tagarskaja kultura*, Moskva, 1979, p. 47 și 65.

²¹ Terenožkin, *op. cit.*, p. 130, fig. 80/2, 4.

²² A. Matei, *Acta MN*, 14, 1977, p. 63; *idem*, în *Dacia*, NS., 22, 1978, p. 107, fig. 3.

cu totul discutabile²³. Datarea acestei piese de excepție s-a purtat deci pe criterii exclusiv tipologice.

Datarea akinakes-ului de la Firminiș propusă inițial, se întemeia pe considerații generale, cum ar fi comparațiile formale cu spadele de paradă scitice (așa la Matei, care o plasează la începutul sec. VI²⁴) sau cu reprezentări de akinakes-uri din Iran (așa la Černenko, care o pune în legătură cu campania lui Darius din 514²⁵). De fapt, pînă de curînd, nu s-au adus nici un fel de analogii pertinente pentru această piesă singulară. Analizarea unor motive decorative, luate în parte, poate conduce tot la considerații de ordin general. Astfel decorul „à jour“ înfloreste în Europa de Sud-Est în special în sec. VII; vezi în acest sens piesele de centură de tip Ferigile, Tum. 97 etc.²⁶ sau tecile de felul celor de la Artând, Murguești²⁷ ori cea din Tum. 5, M 1 de la Suvorovo, care poate fi cel tîrziu datat în sec. VIII²⁸. În același sens cităm și piesele ajurate din mormintele de la Budești-Finațe, despre care va fi vorba mai jos (în M 3 au apărut și inele cu patru urechișe adiacente;²⁹ o astfel de verigă provine și de la Firminiș; de menționat că tipul respectiv se întilnește și în morminte din sec. VI)³⁰.

Nici crucea gamată, interpretată ca simbol solar, nu oferă un indiciu sigur. Motivul apare frecvent în spațiul heladic, în epoca geometrică, pe ceramică și pe fibule, dar în Europa de răsărit este relativ rar întilnit. La analogiile deja citate de Matei³¹ se mai adaugă reprezentarea de pe un vas pîntecos, lucrat cu mîna, din M 109 de la Tâpiószele³² (1-aș data în sec. VI).

Mai semnificativă este buterola tecii, reprezentînd motivul păsării de pradă. Motivul ca atare este extrem de familiar artei circumpontice pe o lungă durată. Se cere precizate primele apariții de acest gen. O astfel de buterolă a fost găsită în kurganul „Starsaja Mogila“ de la Akciutiny, pe Niprul mijlociu³³. Cronologia propusă pentru această descoperire mi se pare mult prea joasă (sec. VI); o datare în a doua jumătate a sec. VII este mai demnă de crezare dacă ne bazăm pe tipul zăbalelor de bronz, pe toponul de fier cu aripioare și, mai ales, pe akinakes-ul lung care corespunde tipologic exemplarului de la Karmir-Blur, data la sfîrșitul sec. VII³⁴ (amintesc că un alt akinakes lung, de un tip asemănător, a fost recent publicat ca provenind de la Imirler, în Nordul Anatoliei³⁵; contextul sugerează chiar sfîrșitul sec. VIII, mai probabil însă este sec. VII). O altă buterolă în formă

²³ Matci ilustrează (în lucrările citate supra) și un inel de bronz cu patru urechișe adiacente care ar putea proveni din acest mormînt. Prezența altor piese de inventar deduse din literatură (Matei, *op. cit.*, p. 107, nota 2) este cu totul nesigură. Nu știu pe ce se întemeiază Vasiliev (*Acta MN*, 16, 1979, p. 23) cînd afirmă că virfurile de săgeți de la Firminiș, astăzi pierdute, ar fi de „tip arhaic“.

²⁴ A. Matei, în *Dacia*, NS., 22, 1978, p. 113.

²⁵ E. V. Černenko, *Skifo-Persidskaja voina*, Kiev, 1984, p. 59; autorul citat se bazează pe modul de purtare la centură a akinakes-ului de la Firminiș, mod care indică maniera persană, nu cea obișnuită la sciți (cf. și idem, în *Skifija i Kavkaz*, Kiev, 1980, p. 30). Observația este deosebit de interesantă, dar nu implică nicidecum datarea piesei.

²⁶ Lista la K. Kilian, în *PZ*, 50, 1975, p. 130, pl. 84; cf. și A. Vulpe, în *Dacia*, NS., 21, 1977, p. 84.

²⁷ M. Párducz, în *ActaArchHung*, 17, 1965, p. 192.

²⁸ A. I. Terenožkin, *Kimmericy*, Kiev, 1976, p. 63, fig. 32.

²⁹ G. Marinescu, în *Dacia*, NS., 28, 1984, p. 48, fig. 3; 5.

³⁰ Lista lor la V. Vasiliev, *Sciții agatirși...*, p. 96.

³¹ A. Matei, în *Dacia*, NS., 22, 1978, p. 112.

³² T. Kemenczei, în *FoliaArch*, 34, 1983, p. 60, fig. 6.

³³ V. A. Illinska, în *Arheologija Kiev*, 5, 1951, p. 196; idem, *Skify dneprovskogo lesostepnogo levoberežja*, Kiev, 1968, p. 24, pl. 1—4.

³⁴ V. Unal, *Beiträge zur allgemeinen und vergleichenden Archäologie*, 4, 1982, p. 63, fig. 1; H. Hauptmann, în *Beiträge zur Altertumskunde Kleinasiens. Festschrift für K. Bittel*, Mainz, 1983, p. 251, pl. 56.

de pasăre de pradă a apărut într-un tumul („Repeahovataja Mogila“), la Matusov, raion Cerkasi, într-un context bogat care, pe temeiul ceramicii grecești a fost inițial datat la mijlocul sec. VI³⁶. Amfora este însă samiană și tipul respectiv a circulat în a doua jumătate a sec. VII sau cel târziu în jur de 600³⁷. Piesele de tolbă și tipul zăbalelor indică de asemenea a doua jumătate a sec. VII³⁸.

În sfârșit, de curind, G. Kossack a adus o foarte bună analogie pentru buterola tecii de la Firminiș printr-o piesă fragmentară din Koban, din păcate provenind din descoperiri vechi, fără un context asigurat³⁹. Mai multe precizii cronologice oferă depozitul de la Žemtala lângă Nalčik unde o buterolă de bronz, decorată „à jour“ a fost descoperită împreună cu topoarea de luptă de tip Koban și vesela de bronz, databile toate în sec. VIII⁴⁰. Forma buterolei de la Žemtala diferă însă de cea de la Firminiș așa încît, după părerea mea, nu poate înrîuri în mod hotărîtor datarea acesteia din urmă.

Din discuția de mai sus rezultă că datarea pe criterii stilistice sau formale a tecii de la Firminiș nu este în măsură să depășească aprecieri de ordin general, chiar dacă o serie de elemente pledează pentru o cronologie timpurie. Mai circumstanțială este analiza tipului de spadă aflat în teaca de la Firminiș. Asemănarea frapantă cu pumnalul de bronz de la Posmuș, jud. Bistrița-Năsăud a fost deja relevată⁴¹. În urma cercetărilor sistematice ale micilor necropole de la Budești-Finațe și Mărișelu, ambele în jud. Bistrița-Năsăud, unde s-au descoperit mai multe pumnale akinakes din fier cu bronz (M 6 la Budești-Finațe) ori numai din fier (trei piese la Mărișelu), de un tip analog, a permis lui G. Marinescu să le cuprindă pe toate în noțiunea de „tipul Posmuș“ (inclusiv exemplarul de la Firminiș și fragmentul de mîner de akinakes, învelit în tablă de bronz de la Aiud)⁴². Considerațiile lui Marinescu, atît despre aceste pumnale cît și despre cronologia celor două necropole, fiind relativ recent publicate mă mărginesc să reafirm că grupul de morminte de la Budești-Finațe este reprezentativ pentru sec. VII în timp ce la Mărișelu cele mai vechi morminte sînt de la sfîrșitul sec. VII (M 5), altele puțin data și din sec. VI⁴³. Nu reiau aici discuția asupra criteriilor de datare în sec. VII a unor descoperiri din cadrul grupului Ciunbrud din care fac parte și cele două cimitire menționate. Această discuție a fost purtată în lucrările citate mai sus ale lui Marinescu și ale subsemnatului. Pe asemenea criterii akinakes-ul de la Firminiș datează cel mai probabil de la mijlocul ori din a doua jumătate a sec. VII; o dată mai timpurie, cum ar vrea să sugereze Kossack, nu este imposibilă, dar mi se pare improbabilă în stadiul actual al cercetărilor⁴⁴.

³⁶ V. A. Ilinskaja și A. I. Terenožkin, *Skifija VII—IV vv. do n.e.*, Kiev, 1983, p. 238 și urm.

³⁷ Cf. G. Kossack, *op. cit.* la nota 7 supra, p. 161, care citează exemplare din Grecia: F. Bernard, în *BCH*, 88, 1964, p. 87, nr. 218 și V. R. Grace, în *Hesperia*, 40, 1971, 1, p. 68 fig. 1/1 și pl. 15/1.

³⁸ Compară de exemplu butonii de os pentru tolbă de la Matusov (Ilinskaja/Terenožkin *op. cit.*, p. 249, fig. 11—17) cu cele descoperite în M 7 de la Mărișelu (G. Marinescu, *op. cit.*, p. 62, fig. 11/3).

³⁹ G. Kossack, *op. cit.*, p. 152 și 168, fig. 40/3; literatura citată de el (p. 179) nu mi-a fost accesibilă. Piesa din Kolchida, lângă Gudaut, a fost ilustrată și la C. A. Esaian și M. N. Pogrebova, *Skifskie pamiatniki Zakavkazia*, Moskva, 1985, p. 44, fig. 1/8.

⁴⁰ G. Kossack, *op. cit.*, p. 152, fig. 33.

⁴¹ A. Matei, în *Dacia*, NS, 22, 1978, p. 111.

⁴² G. Marinescu, *op. cit.*, p. 71.

⁴³ Cf. și A. Vulpe, în *Thraco-Dacia*, 5, 1984, p. 53.

⁴⁴ Asemănarea formală între garda akinakes-ului de la Firminiș și cea a piesei din tum. I de la Ferigile nu cred că poate constitui un argument de ordin cronologic, nici pentru a „ridica“ data mormîntului respectiv de la Ferigile mult în sec. VII, cum pare a sugera Kossack (*op. cit.*, p. 152, nota 125), nici a „cobori“ în sec. VI spada de la Firminiș.

Trecînd în revistă analogiile aduse de Marinescu pentru pumnalele de tip Posmuș, a căror arie de răspîndire se află în principal în Cîmpia Transilvaniei, reiese că majoritatea comparațiilor se referă la piese din ținuturile nord-caucaziene; din vasta arie nord-pontică nu se poate cita nici o analogie pertinentă⁴⁵. Din aria nord-caucaziană se pot cita pumnalele-akinakes din M 106, 164, eventual și M 128 și 216, de la Tli, toate din fier și databile în a doua jumătate a sec. VII⁴⁶; alte analogii la Mineralnyiye Vody, lângă Piatigorsk⁴⁷, la Samtavro⁴⁸, la Musi-ieri⁴⁹ și la Nigvziani⁵⁰.

Mă opresc aici cu observația că și alte tipuri de akinakes-uri din spațiul carpato-danubian ar putea să-și aibe obirșit în sec. VII, dar majoritatea armelor din această categorie provin din descoperiri aparținînd secolului VI, cele mai recente chiar din sec. V⁵¹.

Din lucrarea de față se desprind două concluzii: 1) Cele mai vechi akinakai din ținuturile carpato-dunărene, cele de tip Orbeasca, pot data încă din vremea culturii Basarabi, probabil din etapa finală a acestei culturi — începutul și prima jumătate a sec. VII. În Ardeal, cu excepția poate a piesei de la Stremț, pumnalele-akinakes de tip Posmuș nu par a fi mai vechi de mijlocul sec. VII. 2) Atît pentru tipul Orbeasca cît și pentru tipul Posmuș cele mai apropiate analogii se concentrează în aria nord-caucaziană. Această din urmă constatare ar putea avea o anumită pondere în interpretarea istorică a situației arheologice din Hallstattul tîrziu românesc și asupra caracterului grupului cultural Ciumbud a cărui geneză în sec. VII apare acum în afară de orice îndoială⁵².

ALEXANDRU VULPE

⁴⁵ Trebuie menționat totuși un pumnal lung de 25 cm, găsit într-un tumul la Lenkovcy, lângă Cernăuți, împreună cu virfuri de săgeți cu două și cu trei muchii, oglindă rotundă cu mîner central, topor de fier, virf de lance și ceramică (A. I. Meliukova, *KS*, 51, 1953, p. 60, fig. 29). Pumnalul reprezintă o variantă a tipului Posmuș iar contextul sugerează aceeași dată cu cea a mormîntului 5 de la Mărișelu (Marinescu, *op. cit.*, p. 50, fig. 10), adică sfîrșitul sec. VII sau în jur de 600.

⁴⁶ B. V. Tehov, *Skify i centralnyi Kavkaz...*, p. 26.

⁴⁷ N. M. Egorov, în *KS*, 58, 1955, p. 53, fig. 30/1.

⁴⁸ A. I. Terenožkin, în *Skifskii mir*, Kiev, 1975, p. 20, fig. 20.

⁴⁹ S. A. Esaian și M. N. Pogrebova, *op. cit.*, p. 47, fig. 1/12 (piesa provine din vechile săpături ale lui J. de Morgan).

⁵⁰ T. K. Mikeladze și M. V. Baranidze, în *KS*, 151, 1977, p. 37, fig. 3/6.

⁵¹ Armelor de lovit și tăiat din Hallstattul românesc în general, inclusiv akinakes-urilor, le-am consacrat un studiu special ce va apărea în seria „Prähistorische Bronzefunde“.

⁵² Cf. și studiul din *Thraco-Dactica*, 5, 1984, p. 59, în care am subliniat această idee, citînd și concluziile cercetărilor lui Șt. Ferenczi (*Acta MN.*, 3, 1966, p. 49) despre analogii ale ritualului funerar din grupul Ciumbud cu zona nord-caucaziană.

ZU DEN FRÜHESTEN AKINAKAI IN RUMÄNIEN**(Zusammenfassung)**

Zur Diskussion stehen in erster Linie zwei Funde der *Akinakes*-Gattung — Orbeasca de Sus (Jud. Teleorman) und Stremț (Jud. Alba). Klinge und Griffstange sind in einem einzigen eisernen Stück geschmiedet worden. Die Heft- und Griffpartien wurden im Überfangguß mit Bronze bekleidet. Die nächsten Analogien zu diesem Typ, vom Verfasser als „Typ Orbeasca“ bezeichnet, befinden sich im zentral und nordkaukasischen Bereich. Insbesondere die Stücke von Tli (Südossetien), Grab 85, und Stepnoi (im Terekbecken) bieten gute chronologische Anhaltspunkte. Das Grab 85 von Tli datierte G. Kossack um 700 (Anm. 7). Der Fund von Stepnoi ist von einem Ortband, das eine Rolltierdarstellung aufweist begleitet. Die letzterwähnte Darstellung ist in der zentralasiatischen und sibirischen Kunst wohlbekannt und begegnet auch auf einer Platte aus dem Großkurgan von Aržan (Tuva), in einem Zusammenhang der spätestens in der zweiten Hälfte des 7. Jh datiert wurde, wahrscheinlich aber früher ist (Anm. 13, 14). Verfasser bemerkt daß diese Zeitstellungen (um 750—650) mit derjenigen der Basarabikultur übereinstimmen und erwähnt dazu, daß das Stück von Orbeasca in der unmittelbarer Nähe einer Basarabi-Burganlage, allerdings zufälligerweise gefunden wurde.

Es wird weiter die Chronologie des bronzenen Akinakes von Firminiș (Jud. Sălaj) besprochen und die damit in Beziehung kommenden Fragen geprüft. Verfasser meint, daß ausschlaggebend für die Datierung dieses einzelnen Grabfundes die typologische Zuweisung des Stückes von Firminiș zu den Dolchen vom Typ Posmuș ist, deren Zeitstellung durch die Gräberfelder von Budești-Finațe und Mărișelu (beide im Jud. Bistrița-Năsăud) in die zweite Hälfte des 7. Jh. gesichert scheint (Anm. 42, 43).